

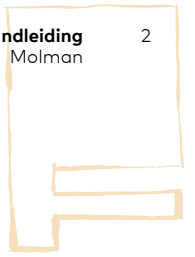
Docentenhandleiding

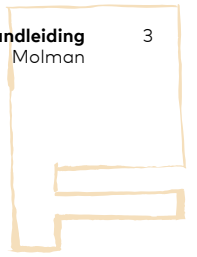
Molman

**Het
Filiaal
theater
makers**

*Verbeelding
brengt je
overal*

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
1. Introductie	8
2. Naar het theater gaan	9
Na de voorstelling	10
3. Nakaarten	10
4. Suggesties voor aansluiting van de voorstelling op andere vakgebieden.	17

Voorwoord

Binnenkort bezoek je met je klas de voorstelling *Molman*.
Molman is een coproductie van Schippers en van Gucht en Het Filiaal theatermakers. Al eerder maakten Jellie Schippers en Myriam van Gucht de voorstelling *Huis* als gastregie bij ons. Ze wonnen er een Gouden Krekel mee.

De belangrijkste redenen voor het aanbieden van dit lespakket zijn:

- nieuwsgierigheid wekken bij de kinderen voor wat er komen gaat;
- het plezier waarmee kinderen naar de voorstelling kijken en luisteren te vergroten;
- de gezamenlijke beleving van de voorstelling bij de kinderen te vergroten.

Mocht je naar aanleiding van de voorstelling en/of het materiaal vragen of opmerkingen hebben, dan horen wij dat graag. We wensen je veel plezier met de voorbereiding!

Namens Het Filiaal theatermakers & Schippers&VanGucht,

Anne-Marie Knippels & Nina de Hondt

Het Filiaal theater makers

Postbus 1357
3500 BJ Utrecht
T 030 2734956
nina@hetfiliaal.nl

hetfiliaal.nl

LUISTER NAAR ONZE
LIEDJES OP SPOTIFY

Informatie voor de leerkracht

Het Filiaal theatermakers

Het Filiaal theatermakers is een Utrechts gezelschap, gevestigd in Theaterhuis de Berenkuil. We toeren van Nieuwegein tot New York en van Moskou tot Maastricht met hartverwarmende voorstellingen voor jong én oud. Het Filiaal theatermakers maakt theater voor een breed publiek, voor jong en oud, families en scholen. Rond elke voorstelling wordt omlijstend lesmateriaal voor basisscholen ontwikkeld. Niet alleen ter voorbereiding op een theaterervaring, maar ook om kinderen te verleiden buiten de lijnen te denken en ze te stimuleren om op een andere manier naar de wereld te kijken.

Schippers&VanGucht

Schippers&VanGucht noemt zichzelf een creatief bureau in plaats van theatergezelschap. Hoezeer de basis ook in het theater ligt, in het creatieve proces treden ze net zo goed buiten de theatrale kaders. We willen het publiek op een andere manier laten kijken naar hun omgeving en de mensen die daarin leven.

Korte inhoud van de voorstelling Molman

Hij leeft diep onder de grond in donkere gangen en tunnels die zich vertakken naar alle continenten. Van Bunnik tot in Alaska, tot in Ouagadougou, Afrika. Hij heeft de perfecte handen om mee te graven. Hij komt overal waar geen enkele machine bij kan en hij zwemt beter dan wie dan ook.

Molman werkt voor de I.W.R.S.B.A.S.B.* en weet echt alles van angst. Angst is kostbaarder dan olie, gas of goud; want bange mensen kan je alles wijsmaken. Iedereen krijgt vroeg of laat met hem te maken. Of je nu wilt of niet. Maar in het geheim verlangt Molman naar het zonlicht. Stukje bij beetje verzamelt hij de moed om zijn donkere schuilplaats voorgoed voor het daglicht te verruilen.

*Interdepartementale Wetenschappelijke Raad voor de Studie van het Binnenste van de Aarde en Superdiep Boren

Lesmateriaal

In het lesmateriaal staat het thema angst & identiteit centraal.

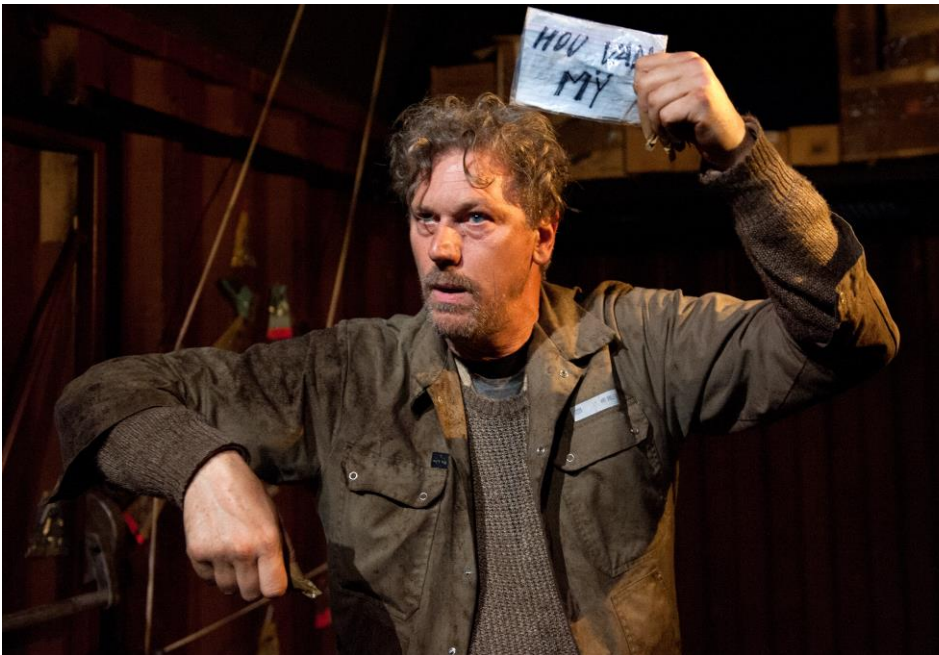
Onderstaande komt daarbij aan de orde:

- Wie ben jij en waar ben je zelf bang voor?
- Kennismaking met de makers van de voorstelling.
- Reflectie op de voorstelling middels een stellingenspel en/of fysieke opdrachten.

Bij de ontwikkeling van het lesmateriaal hebben we groep 7 en 8 als uitgangspunt genomen. De sociaal emotionele ontwikkeling (SEO) van deze leeftijdsgroep, kan mooi aansluiten op thema's en vragen die uit de voorstelling voortkomen.

Bijvoorbeeld de aandacht voor het zelfbeeld en het omgaan met gevoelens die voortkomen uit: lichamelijke veranderingen, de relatie met leeftijdgenoten en ouders (gene, erbij willen horen, stoer gedrag, rolpatronen) en de confrontatie met eigen mogelijkheden en beperkingen (CITO-toets, schoolkeuze).

Recensie

★★★★☆

7 augustus 2016 - Theaterfestival Boulevard, 's-Hertogenbosch -

'Je kunt pas Dapper zijn als je eerst Bang bent geweest.'

Door Wendy Lubberding gepubliceerd 8 augustus 2016

Als je niet al te bang bent om een stijl laddertje op te klimmen en dan af te dalen in een donker hol om te luisteren naar een modderige man die zich een weg graaft door de angst, dan kun je gaan kijken naar *Molman*. Als je wel een beetje bang bent, moet je eigenlijk ook gaan. En als je erg bang bent, dan zeker!

Voor de locatievoorstelling *Molman* is een indrukwekkende omgeving gecreëerd in een omgebouwde zeecontainer. Donker, kaal en klam is het hol van de Molman, maar vol prachtige verborgen vondsten, knutselwerken, griezelige werktuigen en bange wasknijpermensen die stap voor stap tevoorschijn komen. Het doet denken aan *Spinder* en *Huis*, eerdere voorstellingen van dezelfde makers, maar is toch ook weer heel anders van toon. Onze lichamen raken elkaar en stuwen de temperatuur op. Zwarte aarde en vocht geven hun geur af.

En daar in die de krappe container zit de Molman zelf, gespeeld door Ron van Lente, zijn publiek ook heel dicht op de huid. In een uur tijd neemt Van Lente zijn toehoorders mee door een verhaal dat grondig graaft naar de werking van angst, waarin de rode draad zijn eigen bestaansgeschiedenis is. Hij laat ons nadenken over onze angsten. En intussen bezweert hij de zijne.

Mysterieuze gebeurtenissen raken verknoopt met heel alledaagse en dat in een taal die rijk is aan beelden en muzikaal van klank. Van Lente geeft deze poëtische tekst van Hanneke Paauwe een ruig randje mee, met zijn groezelige uiterlijk en volle stem. Met zijn grote lijf in de kleine ruimte slokt hij de aandacht met gemak op. Hij richt regelmatig de aandacht op iemand in het

---

publiek, looft een beestachtige prijsvraag uit, of grijpt een hand en weet de spanning zo telkens nieuwe impulsen te geven.

Hij destilleert angsten uit een ondergronds meer en verkoopt ze in kleine zakjes aan verschillende duistere klanten. Voor hen is angst macht, 'want bange mensen kun je alles wijsmaken'. En ondanks alle angst die hij zo de wereld in stuurt, krijg je sympathie voor hem. Hij doorziet hoe angst werkt en ondervindt wat het doet. Wat is dit voor een bestaan, gebukt en ongezien? Je gunt hem een uitweg. Zijn isolement heeft hem heel gevoelig gemaakt. Het gebrek aan menselijke aanraking en zijn onzichtbaarheid veroorzaken in hem een hunkering die elk gebaar en elke zin ombuigen naar een uitnodiging. Zie mij. Hou van mij.

Het is een wonderlijke omgeving en een wonderlijk personage. Vreemd en aanvankelijk onaangenaam. Het is een grote verdienste van de makers dat ze erin geslaagd zijn hun verhaal zo precies te doseren dat de gruwel heel langzaam kantelt. Zonder dat alle vragen worden ingelost, want 'In het alfabet komt de B ook voor de D. Je kunt pas Dapper zijn als je eerst Bang bent geweest,' zegt Molman. Wanneer je het hol verlaat knipper je net als de mol met je ogen om aan het zonlicht te wennen. Maar het voelt goed om weer rechtop in het licht te staan.

Meer recensies zijn terug te vinden op onze website www.hetfiliaal.nl bij de voorstelling *Molman*. [KLIK HIER >>](#)

Ter voorbereiding

1. Introductie

Doel: korte kennismaking met de voorstelling, de makers en het thema angst.

Benodigheden: digibord, poster, computer/i-pad.

Tijd: 20 minuten

1.1 De voorstelling Molman

Vertel de klas dat jullie binnenkort de voorstelling Molman gaan zien. Een bijzondere voorstelling die zich afspeelt in een omgebouwde zeecontainer. Bekijk met elkaar de poster die inmiddels in de klas hangt.

1.2 Kennismaking met de theatermakers

Op onze site www.hetfiliaal.nl bij Molman, tabje kunsteducatie kun je een kort filmpje zien waarin de theatermakers Schippers&VanGught zichzelf voorstellen en vertellen over hun inspiratie voor de voorstelling en hun eigen angsten. Daarna kun je de trailer laten zien van de voorstelling.

1.3 Woordenwolk

Vertel de leerlingen dat Het Filiaal theatermakers de angsten van groepen 7 en 8 verzamelt. Dat doen we online in een vormgegeven woordenwolk (tagcloud). Bekijk met elkaar eerst de speciale www.molman.nl website via het digibord voor inspiratie. De angsten die het meest voorkomen komen groter in beeld.

De leerlingen vullen online anoniem hun eigen angst in.

Of je vraagt de leerlingen hun angst op een briefje te schrijven en vult ze zelf online in. Let op: Hou het kort en bondig (liefst een woord per angst, max. twee).

[KLIK HIER om naar de woordenwolk te gaan>>](#)

2. Naar het theater gaan

Doel: leerlingen maken kennis met de spelregels van een theaterbezoek.

Duur: circa 10 minuten

Bespreek in de vorm van een klassengesprek met de klas het bezoek aan de voorstelling. Vraag de kinderen of ze wel eens naar het theater gaan. Wat voor voorstelling(en) hebben ze gezien? Hoe vonden ze dat? En hoe is het om in een theater te zijn?

Het werkt goed om onderstaande theaterregels en de 'theaterattitude' in dit gesprek mee te nemen.

Theaterregels

- De voorstelling begint op een afgesproken tijd. Als je te laat bent, dan mag je niet meer naar binnen.
- Ga vóór de voorstelling nog naar de wc. Tijdens de voorstelling kan het niet.
- Mobiele telefoons moeten tijdens de voorstelling worden uitgezet.
- Het is tijdens de voorstelling niet toegestaan foto-, video opnames te maken. Na de voorstelling krijgen jullie nog kans op foto's te maken.

Attitude

Wie televisie is gewend zal bij theater in eerste instantie aan het tempo moeten wennen. Er zijn geen snel gemonteerde camerawisselingen, wel taal, spel en muziek met een eigen dynamiek. Er kan niet gezapt worden als het beeld even verveelt en op alles reageren stoort medekijkers. Dat kan wennen zijn, zeker voor leerlingen zonder theaterkijkervaring. Als jij geconcentreerd kijkt, kan een acteur zich helemaal focussen op zijn spel en gaat dus beter spelen. Als er onrust is en in de zaal gekletst wordt, commentaar gegeven wordt, kan de acteur zich minder goed concentreren en wordt de voorstelling minder goed. Theater is een wisselwerking tussen acteurs en publiek. Het publiek en de acteurs maken samen de voorstelling. Hoe meer respect en aandacht jij als publiek aan een voorstelling geeft, hoe beter de voorstelling wordt.

LET OP!

WC

Ga vóór de voorstelling nog naar de wc. Omdat we niet in een echt theater spelen hebben we deze voorziening niet in de buurt.

TOEGANG

Deze voorstelling speelt zich af in een omgebouwde zeecontainer. Je kunt alleen via een steile trap aan de buitenzijde naar binnen klimmen, dus hou rekening met kleding en eventuele hoogtevrees of handicaps.

Na de voorstelling

3. Nakaarten

Bij dit lespakket heb je een set *Nakaarten* ontvangen.
Op iedere kaart staat een citaat en een foto uit de voorstelling.
Deze kan je op verschillende manieren gebruiken:

- Je kan er de voorstelling mee nabespreken
- Je kan ze gebruiken om een stellingenspel les (debatteren) mee vorm te geven
- Je kan ze gebruiken om een theater les mee vorm te geven

Je kan er klassikaal mee werken of in kleinere groepjes.
Per paragraaf geven we verschillende suggesties, hoe je de *Nakaarten* kan gebruiken.

[Download HIER de Nakaarten voor het digibord >>](#)

3.1 Nabespreken theaterervaring

Doel: Door te reflecteren op een kunstervaring vormen kinderen blijvende, persoonlijk en betekenisvolle herinneringen. Praten over kunst zet aan tot vragen stellen, inleven en verbeelding.

Benodigheden: De set *Nakaarten* (ze staan ook online voor gebruik op digibord).

Kunstzinnige Oriëntatie Kerndoel 55

De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

Duur: 15 minuten

Gebruik de foto's op de *Nakaarten* om de voorstelling weer voor de geest te halen. De reflectievragen zijn in vier categorieën ingedeeld.

1. Persoonlijke ervaring - De beleving van de kinderen.

- Wat vond je mooi?
- Wat vond je spannend?
- Waar moest je om lachen?
- Wat vond je niet leuk?

TIP!

Bespreek met de leerlingen het verschil tussen observatie en interpretatie en dat hoewel iedereen dezelfde voorstelling heeft gezien je het toch allemaal anders ervaart.

2. De voorstelling – Wat heb je gezien?

- Wat heb je gezien? (denk aan: decor/kostuum/licht)
- Wat heb je gehoord? (denk aan: geluid/muziek)

TIP!

Het is interessant om hierbij te bespreken welk effect het decor, het kostuum, de muziek, de speelstijl etc heeft. Waarom zouden de makers van de voorstelling hiervoor hebben gekozen?

3. De Makers - Onderwerp en betekenis.

- Waar ging de voorstelling over? (let op, er bestaat geen goed/fout antwoord, dit is voor iedereen anders.)
- Denk je dat de makers van de voorstelling een boodschap hebben met deze voorstelling? Zouden ze ons ergens over willen laten nadenken, of iets mee willen geven? Wat zou dat kunnen zijn?
- Heeft de voorstelling je aan het denken gezet? Of denk je nu soms anders na over iets dan je voor het zien van de voorstelling deed?

TIP!

Lees [HIER](#) het interview met de makers en de recensie voor achtergrond informatie >>

4. De wereld - De voorstelling in de context van onze tijd.

(Dit kan ook via het stellingenspel zie 3.2)

- Waar haakt de voorstelling aan wat er gebeurt of gebeurd is in de wereld?
- Wat zegt de voorstelling over de ideeën en waarden van onze tijd?

TIP!

Denk aan actuele onderwerpen uit het nieuws, krantenartikelen of situaties op school.

3.2 Stellingenspel

Doel: Jezelf en de ander bevragen over inhoud en thema's uit voorstelling.

Benodigheden: De set *Nakaarten*

Nederlands Kerndoel 3 (mondeling onderwijs)

De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.

Duur: Naar eigen inzicht

De stellingen zijn tekstcitaten uit de voorstelling en staan op de Nakaarten. Je kunt ze ook via het digibord gebruiken.

Spelwijze:

Een stellingenspel kan je op vele manieren uitvoeren.

Leerlingen kunnen aangeven of ze het eens of oneens zijn met de stelling/de vraag door:

- hun vinger op te steken, of
- een groen of rood papiertje op te steken, of
- als je de opdracht in een open ruimte doet, kan je de kinderen vragen om naar een bepaalde plek te lopen wanneer ze het eens of oneens zijn. Door het op deze manier te doen, moet elk kind een bewuste keuze maken en raakt ook fysiek actief betrokken.

Bij iedere stelling vraag je waarom ze het wel of niet eens zijn. Daarnaast hebben we verdiepende vragen geformuleerd die je kan gebruiken.

1. Als je de baas wilt spelen, dan moet je weten hoe angst werkt.

Verdiepende vragen kunnen zijn:

- Ken jij voorbeelden van mensen (in de geschiedenis, of uit het huidige nieuws) die de baas willen spelen en daarvoor angst gebruiken? Wat vind je daarvan?
- Als je daarin iets zou willen veranderen, wat zou je dan kunnen doen?

2. Bestaan er plekken op de wereld waar niemand wil zijn?

Verdiepende vragen kunnen zijn:

- Welke plekken zijn dat?
- Waarom wil niemand daar zijn?
- Kan je ze aanwijzen op de wereldkaart?
- Zijn er in jouw wijk, stad of dorp plaatsen waar niemand wil zijn? Waarom is dat?

3. Als je niet bent zoals de anderen, ben je vreemd.

Als je vreemd bent, dan worden mensen bang van je.

Als mensen bang van je zijn, ben je niet welkom.

Als je niet welkom bent, word je een vijand.

Verdiepende vragen kunnen zijn:

- Wat is een vijand eigenlijk?
- Ken jij vijanden? In de geschiedenis? In het nu?
- Kan je ook vreemd zijn en geen vijand worden?
- Ken jij mensen die 'vreemd' gevonden worden?
- Ben jij wel eens bang geweest voor een 'vreemde'?

4. Bestaan er mensen van wie niemand kan houden?

Verdiepende vragen kunnen zijn:

- Hoe kan dat gebeuren?
- Kan je een voorbeeld geven van iemand waarvan niemand kan houden.

5. Ogen zijn dodelijk. In een nano seconde hebben ze hun conclusie klaar.

Verdiepende vragen kunnen zijn:

- Heb jij voordat je iemand gesproken hebt al wel eens een conclusie klaar?
- Op grond waarvan denk je dat je iemand die je nog niet kent wel of niet aardig vindt?
- Denk je dat het goed is om al snel een conclusie klaar te hebben? Wanneer wel en wanneer niet?

6. Het is niet erg om bang te zijn. In het alfabet komt de D na de B. Dapper komt na Bang.

Verdiepende vragen kunnen zijn:

- Wanneer is het goed om bang te zijn en wanneer niet?
- Kan je ook dapper zijn, zonder bang te zijn (geweest)?

3.3 Theateropdrachten

Benodigheden: De set Nakaarten, speellokaal, blinddoeken.

Doel: Op een fysieke wijze thema's uit de voorstelling ervaren

Kerdoel 54

De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

Duur: naar eigen inzicht

Statusoefeningen

Voor leerlingen kan het soms onduidelijk zijn wat er met status bedoeld wordt. Een versimpelde uitleg is "Wie is de baas?". Ga zelf eens in een paar onzekere en zekere houdingen staan en laat de leerlingen raden of je een hoge of lage status hebt. Er zijn verschillende manieren waarop je een status kunt beoordelen.

Signalen van een lage status zijn bijvoorbeeld:

- jezelf klein maken
- onrustige ademhaling
- onzekere manier van praten
- de ander niet aan durven kijken
- wiebelend op twee benen staan

En signalen van een hoge status:

- veel ruimte innemen
- grote gebaren maken
- diep in- en uitademen
- duidelijke, rustige manier van praten
- lang oogcontact

a. Opwarming hoge en lage status

In tweetallen. Speler A zet een status neer. Speler B helpt hem hierbij door te wijzen op de punten die versterkt kunnen worden. Daarna wisselen.

De helft van de groep loopt rond in een hoge status, de andere helft in een lage status. Hoge statusmensen houden bijvoorbeeld oogcontact. Lage statusmensen kijken bewonderend naar de hoge status, maar durven slechts heel eventjes oogcontact te hebben. Daarna wisselen.

Let op: Hoge status moet niet verward worden met agressie en onwaardigheid. Hard schreeuwen kan bijvoorbeeld de status weer verlagen.

b. Koning en knecht

Een leerling komt de spelvloer op en gaat zitten op een troon. Hij neemt een hoge status aan. Een tweede leerling komt de spelvloer op en speelt de knecht. De knecht heeft een enorm lage status en doet alles wat de koning beveelt. Als de koning vindt dat de knecht te bijdehand wordt, en zijn status niet laag genoeg is, wordt hij ontslagen. Een nieuwe knecht mag het proberen. Wie houdt het als langste vol?

c. De generaal

De groep soldaten staat op een rij. Er is gestolen en de schuldige wacht een zware straf. Eén kind speelt de generaal en loopt voor de rij langs met een hoge status. Er worden orders gegeven als 'sta recht op!' 'In de houding' enz. Dan loopt hij achter zijn leger langs, blijft af en toe stil staan bij iemand totdat hij tegen één van de soldaten 'jij!' zegt.

Na de oefening bespreken wat de soldaten hebben ervaren. En wat de generaal deed om angst in te boezemen. Wat gebeurt er met je adem, spierspanning, etc.?

Vertrouwensoefeningen

- Maak tweetallen. De ene leerling laat zich achterover vallen. Het gaat hierbij om vertrouwen hebben in elkaar. Hoe? Sta rechtop, houd je armen opzij, laat je naar achteren vallen zonder naar achteren te stappen. De ander vangt je op.
- Je kan deze val oefening ook uitbreiden door groepjes van max 8 te maken. De groep gaat in een compacte kring staan, een leerling in het midden. Deze laat zich een kant opvallen en de medeleerlingen vangen hem op en duwen hem zachtjes een andere kant op in de kring, alwaar hij weer opgevangen wordt en door geduwd.
- Verdeel de klas in drie a vier groepjes. Laat de groepjes met steeds minder voeten op de grond naar de overkant van het lokaal komen. Groepjes verzinnen de meest ingenieuze vondsten om met steeds minder voeten die de vloer raken toch allemaal naar de overkant te komen.

Blindemannetje

- Maak een grote kring en laat een leerling als blindemannetje geblinddoekt aan de binnenkant van de kring rondlopen. Door medeleerlingen wordt het blindemannetje weer een andere richting opgestuurd. De groep is er verantwoordelijk voor dat de blindeman veilig in de kring blijft.
- In duo's: De begeleider begeleidt het blindemannetje zonder woorden door de zaal. Als het goed gaat kunnen de duo's proberen stukjes te rennen.
- Je kan de moeilijkheidsgraad opvoeren door een parcours te maken door de klas, schoolplein of gymzaal.

Besprek na wat de leerlingen voelden, wat lastig was of juist makkelijk. Bij grote groepen kun je een gedeelte van de klas publiek laten zijn, zij kunnen beschrijven wat ze hebben gezien aan lichaamstaal bij de blinde.

De vreemdeling

Bedenk met je groep redenen waarom de vreemdeling niet welkom is. Denk aan: stinken, lelijk, gek, dief, gevaarlijk, enz. Maak hiervan een tableau met de titel 'buitensluiten' waarin de redenen duidelijk verbeeld worden.

Besprek met het publiek na wat er uitgebeeld is en of er aspecten herkenbaar zijn van het nieuws of uit hun persoonlijke leven.

4. Suggesties voor aansluiting van de voorstelling op andere vakgebieden.

Naast de educatie rondom onze voorstellingen ontwikkelen we ook, i.s.m. met het onderwijs, programma's op maat. In onze plusprogramma's verbinden we thema's uit onze voorstellingen aan reguliere vakgebieden en ontwikkelen daarvoor een lessenreeks.

Hieronder geven we aan waar Molman qua inhoud en thema's gekoppeld kan worden aan andere vakgebieden. De invulling ervan kan je als leerkracht zelf vormgeven. Mocht je daarbij hulp willen, neem dan contact met ons op.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Kerdoel 34 (Mens en Samenleving) - De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen

Kerdoel 37 (Mens en samenleving)

De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

Aansluitende thema's: de werking van angst, buitensluiting, eenzaamheid, zorg dragen voor elkaar, vertrouwen, familiebanden, liefde, moed, dapper zijn etc.

Kerdoel 41 (Natuur en techniek)

De leerlingen leren over de bouw van planten, dieren en mensen en over de vorm en functie van hun onderdelen.

Aansluitende thema's: wanneer je bang bent geeft jouw lichaam een natuurlijke reactie (angstzweet, hartslag, bloedsomloop, hersenen).

Nieuws uit de natuur, schooltv.

[KLIK HIER om een uitzending over angst te bekijken >>](#)

Kerdoel 52 (Tijd)

De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer.

Kerdoel 53 (Tijd)

De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Aansluitende thema's: de werking van angst tijdens wereldoorlogen, holocaust en dictaturen.

Burgerschap

Bovenstaande kerndoelen en thema's sluiten ook goed aan bij *burgerschap vorming*.